

привернення уваги, хоча відповідного соціального замовлення не існувало. В межах конструювання ідеології волонтерства державою створювався імідж волонтера, який, однак, не спонукав до його наслідування. Своєю чергою, відсутність реального прикладу підживляла довіру населення до волонтерів та розуміння користі від їх діяльності.

А от новітній волонтерський рух, що почав набирати сили з часів Євромайдану та Революції гідності, розгортаючись після початку військових дій на сході нашої країни, став без перебільшення безпрецедентним у кількісному і якісному відношенні. Саме з ним співвітчизники пов'язали реальний порятунок країни від зовнішнього агресора і дезінтеграції за непередбачуваним сценарієм. Як наслідок, рівень довіри до волонтерів в Україні вже у 2014 р. став найвищим серед усього спектру соціальних інституцій, що мало наслідком широку моральну і матеріальну підтримку з боку населення, котре високо оцінювало його ефективність, особливо порівняно з офіційними державними структурами. Тут, за справедливим висновком Е. Усланера, Ф. Фукуями, А. Селігмена, довіра виявила себе як моральна цінність і віра у те, що її заслуговують особисто незнайомі люди, оскільки поділяють з нами фундаментальні моральні приписи і не прагнуть нас обдурити. Саме так вона, попри відмінність їх майнового стану, політичних чи ідеологічних позицій та релігійних вірувань, спроможна пов'язати індивідів у моральну спільноту, що поділяє ряд моральних цінностей і створює регулярні очікування передбачуваної, чесною та совісною поведінки. Це і демонструють волонтери.

Їх активність поряд з доброчинністю, як стверджують західні науковці, є самою сприятливою для формування у соціумі клімату довіри. Адже витратити свій час і гроші на незнайомців – це більш значущий внесок у вирішення суспільних проблем, аніж співпраця зі схожими індивідами. За оцінками Е. Усланера, серед учасників саме цих проявів громадянської активності відсоток орієнтованих на довіру вдвічі вищий стосовно тих, хто не схильний довіряти узагальненим іншим. Зі свого боку, зростаюча довірливість у середовищі доброчинців і волонтерів різними шляхами посилює їх активізм, почуття зв'язку з особисто незнайомими людьми, моральну потребу допомагати тим, хто живе гірше, а отже підтримку політики уряду, спрямованої на зменшення нерівності тощо. Спираючись на довіру громадян, їх переконаність в тому, що саме серед волонтерів є справжні патріоти і майбутні лідери держави, варто шукати формати поєднання їх громадської активності з партійно-політичною. Саме на підставі волонтерських осередків можуть бути ефективно сформовані структури місцевого самоврядування та місцевої самоорганізації, що вже засвідчується наявним досвідом. Він же доводить: з волонтерів формується новий тип державного службовця, який справді дбає про державний, а не про власний інтерес.

УДК 32:39:911.3

ДИНАМІКА АСИМІЛЯЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ НА ПОЧАТКУ 2000-х РОКІВ

М. А. Польовий

Завданням роботи є кількісна оцінка можливого факту і швидкості асиміляції української діаспори в сучасній Російській федерації за даними всеросійських переписів населення 2002 і 2010 рр.

Як відомо, 1990-і роки характеризувалися значними і досить хаотичними міграційними процесами в межах республік колишнього СРСР. Зокрема, спостерігалися і переміщення людей окремих національностей з РФ на території титульних республік. Вказані процеси не дозволяють адекватно оцінити наявність і можливу інтенсивність

асиміляційних процесів в РФ в 1990-і роки. Епоха безперечного зростання добробуту, що наступила в 2000-і роки в республіках колишнього СРСР і, передусім, в РФ, практично припинила перетікання представників титульних національностей колишніх союзних республік на їх історичну батьківщину.

Аналіз даних всеросійських переписів 2002 і 2010 років показав наступне. Переписом 2002 р. в РФ було охоплено 147148100 осіб. У тому числі за цим переписом зареєстровано 3133591 українців, що склало 2,13% від усього населення РФ, врахованого в переписі. Перепис 2010 р. показав наявність 144953773 осіб. Згідно цього перепису, в РФ було зареєстровано 2069283 українці, що склало 1,43% від усього населення РФ. Т. ч. в цілому по РФ кількість людей, що вказали свою національність як "українець", зменшилася за 8 років на 34%.

Звернемося до регіонального виміру. В цілому більшість регіонів в цей період РФ характеризуються депопуляцією, і тільки декілька регіонів, а також Москва і Санкт-Петербург характеризувалися приростом загальної чисельності населення. Незважаючи на наявність декількох регіонів, що характеризувалися абсолютним приростом населення, середній темп депопуляції по усіх регіонах РФ за 8 років (2002-2010) склав 1,49 %. Можна було б очікувати, що, з урахуванням зазначених вище обмежень, чисельність українців також повинна зменшитися приблизно на 1,5 % в більшості регіонів. В той же час, оскільки чисельність російського населення РФ за той же проміжок часу скоротилася на 4,8 млн чоловік, тобто на 3,26 % від рівня 2002 року, можна було б припустити, що до подібної тенденції «природної» депопуляції схильне усе слов'янське населення. Відповідно, чисельність українського населення РФ повинна була б зменшитися на 3–4%.

Можна було б також очікувати, що чисельність українців якщо не збільшиться, то хоч би залишиться незмінною (якщо не в процентному відношенні, то хоч би в абсолютній кількості) в тих регіонах і містах, де спостерігався абсолютний приріст населення.

Аналіз показав, що в усіх регіонах РФ і містах Москва та Санкт-Петербург абсолютна чисельність людей, що вказали свою національність «українець», зменшилася. Більше того, в усіх регіонах темп зменшення чисельності українців значно перевищував загальні темпи депопуляції. В той час, як темпи зміни чисельності усього населення регіонів варіювали від –14,1 % до +10,8 % (ми виносимо тут за дужки аномальні і вже точно не пов'язані із слов'янським населенням темпи приросту в Чеченській республіці і Республіці Дагестан – відповідно до 15 і 13 %), темпи зміни чисельності українців за ці ж 8 років були в усіх регіонах РФ негативними і варіювали від регіону до регіону від –19 % до –50 % від початкової чисельності українців за вісім років.

На нашу думку, доля зменшення чисельності українців, що виходить за рамки загального темпу депопуляції кожного регіону, цілком може характеризувати саме темп асиміляції української діаспори в РФ. Тобто до цього числа входять люди, які через різні причини в переписі 2002 року записали себе українцями, а в переписі 2010 року вважали за краще записати себе представниками якоїсь іншої національності. Отже, для 8-річного періоду цей темп асиміляції варіює по регіонах від 19% до 50% чисельності української діаспори в РФ.

Таким чином, річний темп асиміляції української діаспори в РФ варіює в різних регіонах від – 2,38 % до – 6,25 %. В середньому по регіонах РФ – 3,78 %. Підкреслимо, що йдеться про 2002–2010 роки – тобто час, який, як видно з позиції 2017 року, характеризувався в цілому благополучним відношенням між українським і російським народами. Проте щорічно в середньому близько 4% українців, що жили в РФ на момент перепису 2002 року, в наступних 8 років приймали рішення про зміну національної ідентифікації. Особливо звертають на себе увагу кейси Москви і Санкт-Петербургу: при зростанні загальної чисельності населення цих містах на 10,8 % і 4,7 % відповідно,

чисельність українців там за період 2002–2010 рр. різко знизилася – на 39 % і 26 % відповідно.

На нашу думку, несподівано (для нас) швидкий темп мирної асиміляції українців може бути пояснений дією декількох чинників, що накладалися в досліджуваний період один на одного:

1) широко відоме і неодноразово фіксоване соціологічними опитуваннями традиційне для жителів РФ зневажливе відношення до іногородців і "молодших братів", до яких вони відносять і українців;

2) зневага, що продовжилася з часу СРСР, з боку держави РФ до культурних і освітніх потреб національних меншин, що не мають на території РФ своїх територіальних адміністративних утворень. Строго кажучи, подібне відношення обґрунтовується російським урядом тезою про те, що «надання освіти виняткове відмінною від російською мовою є порушенням принципу рівності можливостей, оскільки, на думку російської влади, діти, що здобули таку освіту, опиняться надалі в нерівному положенні відносно інших (зокрема, при пошуку роботи), тобто будуть піддані дискримінації».

3) повна з боку українського суспільства та української держави зневага відносно українців, що проживають на території РФ. Можна констатувати, що у такої зневаги є деякі традиційні підстави, що сягають корінням в епоху УРСР, – тільки тоді подібна зневага стимулювалася союзними органами влади. У 2000-і ж роки уряд незалежної української держави відносився до своїх одноплемінників на території РФ так само, як і республіканський ЦК компартії України.

Слід відмітити, що українська держава подібним же чином відноситься до своїх одноплемінників не лише в РФ, але і в більшості інших країн світу. На цьому фоні дисонансом виглядають міцні зв'язки з українською діаспорою в Канаді і США. Подібний дисонанс дає рецепт для налагодження зв'язків з українською державою для діаспор: для того, щоб налагодити міцні зв'язки з батьківщиною, представникам діаспори необхідно самостійно міцно стати на ноги, зберегти національну ідентичність і взаємозв'язки власних зарубіжних громад і тоді українська держава помітить їх та навіть попросить їх допомогти [грошима] у розбудові незалежної України.

Ще один аспект проблеми пов'язаний з громадянським суспільством в Україні: через різні причини в 2000-і роки різноманітні громадські організації і об'єднання в більшості своїй фактично відтворювали відношення нашої держави до українців в країнах СНД і в РФ у тому числі. Представляється важливим чинником як в сенсі внутрішнього розвитку громадянського суспільства в Україні, так і в сенсі уповільнення процесів асиміляції українців в РФ, звернення зусиль українського суспільства на підтримку українців в РФ та інших республіках СНД.

УДК 327.5 (477,5216) (470-571) "20"

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА СХОДІ УКРАЇНИ

М. В. Примуш

Проблематика політичних конфліктів висвітлювалася представниками різних гуманітарних наук – політичних, економічних, правових, філософських та інших. Теоретики політичного конфлікту К. Боулдінг, К. Дойч, К. Маркс, Ч. Тіллі та інші розглядали його як неминучий атрибут політичного розвитку будь-якого суспільства, й тому конфлікт становить собою не явище, а закономірність. Інші дослідники, такі як